

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ครูประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพในการสอนเป็นอย่างดีนั้น จะต้องมีความสามารถและลักษณะที่ดีหลายประการ ซึ่งได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าและแสดงความคิดเห็นไว้มากมาย แต่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับลักษณะของครูในด้านต่างๆอย่างกว้างๆ และไม่ไ้ระบุว่า เป็นครูระดับใด อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นและงานวิจัยเหล่านี้ก็เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยมาก เพราะได้ใช้เป็นทางในการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นและงานวิจัยดังกล่าวได้แยกออกเป็น ๓ ด้าน คือ ลักษณะของครู การสอนของครู และการปรับปรุงตัวครู

ลักษณะของครู

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของครูที่น่าสนใจนั้น ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นและค้นคว้าไว้มากมาย ล้อม ไชยศรี^๑ และ สุพัตรา ภักดิ์ประไพ^๒ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี โดยการสอบถามนักเรียนชายมัธยมต้นโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย และนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่าครูที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ พุคจาสุภาพซื่อสัตย์ แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เมตตากรุณา เป็นกันเองกับนักเรียน ชยัน อดทน

^๑ ล้อม ไชยศรี, " ลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของนักเรียนชายชั้นมัธยมต้นโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย, " (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๐), หน้า ๒๐ - ๒๑.

^๒ สุพัตรา ภักดิ์ประไพ, " ลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, " (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๕๔.

มีระเบียบ และมีความยุติธรรม มัชฌิมา นปิยะมาคา^๓ ได้สำรวจลักษณะของครูในจังหวัดพระนคร
ธนบุรี พบว่าลักษณะที่ดีของครูคือ มีเหตุผล เป็นประชาธิปไตย มีความเมตตา กรุณา ให้คำแนะนำ
ปรึกษาแก่นักเรียน ซื่อตรง ยกย่องชมเชยนักเรียน มีบุคลิกภาพดีและมีสัมพันธภาพอันดีกับนักเรียน

วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา^๔ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่สังคมต้องการ
โดยสอบถามนักเรียน ครู ผู้ปกครอง จากทุกเขตในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่าครูที่ดี
ควรมีความประพฤติดี มีเสียงพูดชัดเจนน่าฟัง แต่งกายเรียบร้อยและเรียบร้อย พูดไพเราะเสมอ มี
อารมณ์ขัน และมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส การวิจัยของวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาสอดคล้อง
กับการวิจัยของกรมการฝึกหัดครู^๕ ซึ่งได้วิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดี โดยการสอบถามบุคคล ๖
ประเภทคือ นักเรียน ผู้ปกครอง ครูและศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา พระ และผู้ทรงคุณวุฒิ
จากจังหวัดที่วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาลัยครูอุบลราชธานีรับผิดชอบในการผลิตครู
ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูที่ดีควรจะเข้าใจเด็กและเป็นกันเองกับเด็ก มีความเมตตา แจ่มใส
ตรงต่อเวลา รับผิดชอบหน้าที่ สุขภาพดี มีความรู้ดี รักการสอนและตั้งใจสอน และมีความ
ประพฤติเรียบร้อย

^๓ มัชฌิมา นปิยะมาคา, " การสำรวจคุณลักษณะของครูในจังหวัดพระนครธนบุรี, " (ปริญญาเนพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, ๒๕๑๑), หน้า ๑๗ - ๘.

^๔ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ลักษณะของครูที่สังคมต้องการ (กรุงเทพฯ: ๒๕๑๗), หน้า ๘๖ - ๘๐.

^๕ กรมการฝึกหัดครู: ลักษณะของครูที่ดี (กรุงเทพฯ: ๒๕๑๘), หน้า ๕๐ - ๖.

วิชชี่^๖ ไท้กล่าวถึงการศึกษาของซาร์เตอร์และวาร์ฟ (Sarter and Warf) ซึ่งพบว่าครูที่ประสบผลสำเร็จจะเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม เชื่อมั่นในตนเอง กระตือรือร้น เปิดเผย ขยันและอดทน มีระเบียบ ชื่อสัตย์ รอบคอบ เมตตากรุณา พุคไค้คล่อง ประหยัด รั้จักร่วมมือ ตักสิใจได้ค้ มีอารมณ์ขัน เสียงค้ มีคุณธรรม สุภาพค้ กล่าวหาญ ฉลาด และถอมตัว นอกจากนี้ วิชชี่^๗ ยังไ้กล่าวถึงการศึกษาของฮาร์ท (Hart) ซึ่งสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมปลายถึงลักษณะ ของครูที่ค้ พบว่ามีลักษณะตรงกับการศึกษาของซาร์เตอร์และวาร์ฟเป็นส่วนใหญ่ และพบลักษณะเพิ่มเติม อีค้คือ เข้าใจเด็กและเป็นเพื่อนที่ค้ เข้มงวดเป็นบางครั้ง มีความยุติธรรม มีน้ำใจนักกีฬา มีแผน ในการทำงาน สนใจในกิจกรรมของชุมชน และมีวินัยธรรม ไรอันส์ ไ้ศึกษาลักษณะของครู ผลการศึกษาสรุปไ้ว่า ลักษณะที่ค้ของครูค้คือ มีความเป็นมิตร ให้ความอบอุ่นแก่นักเรียน ทำงาน อย่างมีระบบ สนใจความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นประชาธิปไตย เข้าใจภาษาพูคไค้ค้ มีอารมณ์สม่าเสมอ และปรับตัวไค้ค้ คาร์คและเอสตราบรูค^๘ วิเคราะห์ลักษณะของครู พบว่าครูที่ค้จะมีความสัมพันธ์ กับนักเรียนค้ มีศีลธรรม หนักแน่น มีเหตุผล รั้จักควบคุมอารมณ์ และมีน้ำใจนักกีฬา โสภณ วีรัชย์^๙ กล่าวถึงการศึกษาของเฟย์ (Fay) และคณะซึ่งพบว่าครูที่มีประสิทธิภาพมีลักษณะเช่น

^๖ Robert W. Richey, Planning for Teaching (New York: McGraw-Hill Book Company, 1958), pp. 52 - 4.

^๗ Ibid., pp. 54 - 8.

^๘ David G. Ryans, Characteristics of Teachers (Washington D.C.: American Council on Education, 1970.)

^๙ Robert R. Karch, and Estrabrook, 250 Teaching Techniques (Milwaukee: Bruce Company, 1956.)

^{๑๐} โสภณ วีรัชย์, " บุคสิคลักษณะของครูที่มีประสิทธิภาพ, " ศูนย์ศึกษา, ๔ (สิงหาคม, ๒๕๐๔), ๓๓ - ๒.

เกี่ยวกับการศึกษาของคาร์ลและเฮสตราบรุค และลักษณะที่ค่อนข้างอีกคือ ใช้ภาษาไคญุกทอง นับถือผู้เรียนและผู้ร่วมงานทุกคน ข้อสัจสุจริต ชยัน เฝ้ามองรับชอบพรองของคน พอใจในตัวนักเรียน และมีอารมณ์ขัน

นอกจากการวิจัยแล้ว ยังมีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีอีกมากมาย เทพ การะเกด^{๑๑} ในละครชู แสงศักดิ์^{๑๒} เห็นว่าครูที่ดีควรจะมีลักษณะกระตือรือร้นในการสอน รักอาชีพครู ปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอ มีความประพฤติดี และมีจริยธรรมสูง นัลลิกา เกาพิจิตร^{๑๓} และสุรินทร์ ศรีศิริ^{๑๔} เห็นว่าครูที่ดีควรจะมีบุคลิกภาพดีและรักเด็ก นอกจากนี้สุรินทร์ ศรีศิริ ยังมีความเห็นอีกว่าครูที่ดีควรจะมีจรรยาบรรณ รักอาชีพครู ตรงต่อเวลา มีความสามัคคี แกร่งกายดี และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน น.ณ.ช.^{๑๕} ให้ความเห็นว่าครูควรจะมีขอบอารมณ์สุภาพ รู้จักสังคัมกับผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ เชื่อถือได้ แกร่งกายดี และมีอารมณ์ขัน ความเห็นของ น.ณ.ช.ตรงกับความเห็นของไฮเนท^{๑๖} นอกจากนี้ไฮเนทยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ครู

^{๑๑} เทพ การะเกด, "สมบัติครู," ประชาศึกษา, ๘(กันยายน, ๒๕๐๔), ๒๔-๘.

^{๑๒} ฐนุ แสงศักดิ์, "ครูดี," วิทยาคาร, ๖๑(กุมภาพันธ์, ๒๕๐๕), ๘๕-๑๐๐.

^{๑๓} นัลลิกา เกาพิจิตร, "การศึกษาสำหรับครู," ศูนย์ศึกษา, ๑๒(กันยายน, ๒๕๐๘), ๒๘ - ๓๖.

^{๑๔} สุรินทร์ ศรีศิริ, "ครูดีนั้นเป็นอย่างไร," วิทยาคาร, ๗๑(กรกฎาคม, ๒๕๑๕), ๓ - ๕.

^{๑๕} น.ณ.ช. นามแฝง, "อันสังข์ของการเป็นครู," วิทยาคาร, ๖๔(พฤษภาคม, ๒๕๐๘), ๑๘๓ - ๒๐๑.

^{๑๖} Gilbert Hignet, The Art of Teaching (New York: Random House, Inc., 1970), pp. 38 - 9.

ที่ดีควรเป็นผู้รักเด็ก ใจกว้าง จำเอน มีเมตตาธรรม และมีความหวัง

เมื่อพิจารณาลักษณะของครูไทยในอดีตจะพบลักษณะที่น่าสนใจเป็นอันมากและมีลักษณะร่วมกันหลายประการ ซึ่งตรงกับความเห็นและการวิจัยที่กล่าวมาแล้วเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของครูบางท่านที่น่าสนใจมีดังนี้

ครูบุญ อองละออง^{๑๗} มีลักษณะตั้งใจสอน รักเด็ก ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และอุทิศเวลาให้แก่งานครู

ครูพิมเสน ฉัตรกุล^{๑๘} มีลักษณะตั้งใจสอน โอบอ้อมอารี ใจกว้าง และคิดว่าผลตอบแทนไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเสมอไป

หลวงประพันธ์เนติวุฒิ^{๑๙} มีลักษณะชอบอ่านหนังสือ ไม่ชอบการบันเทิงเรีงรมย์ สุขุม พากเพียร ออกทน และเสียสละ

หลวงสำเริงจวรรณกิจ^{๒๐} มีลักษณะศรัทธาในอาชีพครู ชยัน มารยาทงาม แต่งกายเรียบร้อย มีระเบียบ บุคลิกธรรม ซื่อสัตย์ รักเด็ก และมีสุขภาพดี

ครูสำเภา สุขุมาดจันทร์^{๒๑} มีลักษณะตั้งใจสอน ออกทน ซื่อสัตย์ มีความเป็นมิตร มีความจริงใจ มีระเบียบ หมั่นอบรมนักเรียน และเป็นที่ยรักของนักเรียน

^{๑๗} ยัง เผือกนิยม, "ครูอุคมคติ," ประชาศึกษา, ๑๔ (มีนาคม, ๒๕๐๕), ๓๒ - ๔.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๙} ครูสภา, ประวัติครู (กรุงเทพฯ: ๒๕๑๖), หน้า ๘.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๕๑.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๕ - ๒๑๔.

การสอนของครู

ในคํานการสอนของครูนั้น ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าและแสดงความเห็นไว้มากมาย เช่นเดียวกับ
 สุพัตรา ภัคคีประไพ^{๒๒} พบว่านักเรียนชอบให้ครูสอนโดยให้นักเรียนคิดค้นคำตอบเองได้ ควรสอน
 จากสิ่งง่ายไปหาสิ่งยาก และควรทบทวนความรู้เดิมก่อนเริ่มบทเรียนใหม่ เสาวภา สารชนะ^{๒๓}
 ได้ทำการวิจัยถึงคุณสมบัติของครูที่นักศึกษายาบาลต้องการ สรุปว่าในคํานการสอนนั้น ครูจะต้อง
 รู้จักวิธีสอน ภายทอความรู้ได้ชัดเจน และเข้าใจหลักสูตรและเนื้อหาวิชาที่สอน

วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา^{๒๔} ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่สังคมต้องการ
 และพบว่า ครูควรสอนให้เด็กเข้าใจโดยใช้อุปกรณ์การสอน ควรสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่าง
 ระหว่างบุคคล ควรช่วยเหลือแนะนำเด็กเมื่อทำงานไม่ทัน และมีความรู้กว้างขวางนอกเหนือ
 จากวิชาที่สอน การวิจัยของวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยานี้ ตรงกับการวิจัยของ
 กรมการฝึกหัดครู^{๒๕} ซึ่งสรุปว่า ลักษณะที่ดีในคํานการสอนของครูอย่างหนึ่งคือการสอนให้เด็ก
 เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้การสอนเป็นความสำคัญอันดับหนึ่งของครู

วิชชี^{๒๖} กล่าวถึงผลการศึกษาของฮาร์ท(Hart)ซึ่งกล่าวว่าครูที่นักเรียนชอบมากที่สุด
 ในคํานการสอน คือครูที่ช่วยอธิบายบทเรียน ใ้หาง่ายและชัดเจน เอาใจใส่นักเรียน และ

^{๒๒} สุพัตรา ภัคคีประไพ, " ลักษณะของครู....., " หน้า ๕๘.

^{๒๓} เสาวภา สารชนะ, " คุณสมบัติของครูพยาบาลที่นักศึกษายาบาลวิทยาลัย
 พยาบาลสภากาชาดไทยต้องการ, " (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔)

^{๒๔} วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ลักษณะของครู....., หน้า ๔๔ - ๔๕.

^{๒๕} กรมการฝึกหัดครู, ลักษณะของครูที่ดี, หน้า ๕๑ - ๓.

^{๒๖} Richey, Planning for Teaching, pp.52 - 4.

รู้จักยกตัวอย่าง วิธีที่^{๒๗)} ได้วิเคราะห์ลักษณะของครูที่ดี มีความเห็นว่าคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของครูคือมีวิธีการแปลกๆใหม่มาสอนนักเรียน ไรอันส์^{๒๘)} พบว่าครูที่ดีจะมีการเตรียมการสอนอย่างดี ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน มีการยืดหยุ่นถ้าการสอนไม่เป็นไปตามแผน ใช้อุปกรณ์การสอนกระตุ้นให้นักเรียนสนใจการเรียน มีการสาธิต การอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง และชี้แนวทางในการเรียนให้แก่นักเรียน โสภณ วีรชัย^{๒๙)} กล่าวถึงผลงานของเพย์ (Pay) และคณะว่า ครูที่มีประสิทธิภาพจะกระทำหรือรันทบงานสอนเสมอ กระตุ้นให้นักเรียนคิดเสมอ ถ้ายกข้อและอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้ง มีความสามารถในการตั้งปัญหา เข้าใจความมุ่งหมายของวิชาที่สอน สอนโดยคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็ก ใช้วิธีสอนหลายแบบและใช้ได้เหมาะสม มีความคิดริเริ่มในการสอน วัดผลได้ดีและส่งผลการสอบโดยเร็ว และอภิปรายผลการสอนกับนักเรียน

ผู้แสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสอนของครูคือ น.ช.ณ.^{๓๐)} ซึ่งเห็นว่าครูควรสร้างบรรยากาศทั้งในและนอกชั้นเรียนให้นักเรียนคิดอย่างเสรี ควรรู้จักเลือกประสบการณ์ให้นักเรียนเรียนรู้มากขึ้น มีวิธีสอนที่ทำให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมความคิดริเริ่มของนักเรียน และเตรียมการสอนดี ความเห็น

007076

^{๒๗)} Paul Witty, "An Analysis of a Personality Traits of the Effective Teacher," Journal of Educational Research, XL (1947), 671.

^{๒๘)} Ryans, Characteristics....., p. 261.

^{๒๙)} โสภณ วีรชัย, "บุคลิกลักษณะของครูที่มีประสิทธิภาพ," ๓๒.

^{๓๐)} น.ช.ช. [นามแฝง], "งานวิจัยของ.....," ๑๕๕ - ๗.

ของ น.ณ.ษ. ตรงกับความเห็นของแฮริสันและโกวิน^{๓๑๖} ซึ่งเห็นว่าครูควรมีการวางแผนการสอน เป็นอย่างดี นอกจากนั้นเขายังมีความเห็นอีกว่า ครูควรเป็นผู้นำทางประชาธิปไตยของชั้นเรียน และส่งเสริมความคิดริเริ่มของนักเรียน

การปรับปรุงตัวครู

กรมการฝึกหัดครู^{๓๒} ได้สอบถามความเห็นของนักเรียน ผู้ปกครอง ครูและศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา พระ และผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าลักษณะของครูที่ไม่ชอบมากที่สุดคือ ครูที่เจ้าอารมณ์ ขาดความยุติธรรม ขาดความรับผิดชอบ เห็นแก่ตัว และประจบสอพลอ นอกจากนั้น ยังพบว่าครูชายส่วนใหญ่บ่นพร่องในทัศนคติความประพฤติ โดยเฉพาะทัศนคติขี้ขลาด ขี้กลัว และไม่ตั้งใจสอน ครูหญิงบ่นพร่องมากในเรื่อง การแต่งกายไม่เหมาะสม การเป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่ตั้งใจสอน ขอบนินทา และขาดความยุติธรรม ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางให้ครูปรับปรุงตัวเองได้อย่างดี คณิง จันทวงศ์^{๓๓} ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของครูที่สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามาจากสถาบันฝึกหัดครู โดยการสอบถามครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยตอนหนึ่งพบว่าครูใหญ่ต้องการให้ครูมีความรู้ความสามารถในวิชาพิเศษ เช่น วิชาเกษตรกรรม พลาณามัย และศิลปศึกษา เพื่อช่วยเหลือในกิจกรรมของชุมชน ครูประถมศึกษาจึงควรปรับปรุงตัวเองให้มีความรู้ในวิชาดังกล่าวด้วย

^{๓๑๖} Raymond H. Harrison, and Lawrence E. Gowin, The Elementary in Action (San Francisco: Wadsworth Publishing Co., Inc., 1958), pp.44 - 8.

^{๓๒} กรมการฝึกหัดครู, เรื่อง เกม, หน้า ๓๗ - ๔๐.

^{๓๓} คณิง จันทวงศ์, "ความคิดเห็นของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น เกี่ยวกับประสิทธิภาพของครูที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันฝึกหัดครู." (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๔๖ - ๔.

ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงตัวครู สุรางค์ จันทน์เอม^{๓๔} ได้เสนอแนะว่า ครูควรรู้วิธีการสอนหลายวิธี ใช้ภาซ่าง่ายๆในการสอน ทบทวนความรู้ของนักเรียนก่อนสอน สอนให้ทันเวลาออกให้ตรงเวลา ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการสอน ไม่ใช่อารมณ์ส่วนตัวในห้องเรียน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน ให้การบ้านสม่ำเสมอพอเหมาะกับนักเรียน รู้วิธีออกข้อสอบ วัดผลการสอนของตนเอง และมีความประพฤติดี ละอ อ การุณยานิช^{๓๕} ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ครูหย่อนสมรรถภาพ ซึ่งครูจะใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงตัวเองได้คือ มีบุคลิกไม่เป็นที่พึงใจของคนทั่วไป ไม่รวมมือกับฝ่ายบริหารและบุคลากร ขาดความประณีต ขาดความรับผิดชอบ นิสัยรุนแรงหยาบกระด้าง ชอบบ่น เข้มงวดกับนักเรียนมาก เปลี่ยนแปลงง่ายและตัดสินใจผิดพลาดเสมอ คุ่มขันไม่อยู่ ขาดความกระตือรือร้นในการสอน ไม่ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมักนึกใจกับผู้ปกครอง โอเลส^{๓๖} มีความเห็นซึ่งครูจะใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงตัวเองได้คือ ผู้บริหารชอบครูที่ไม่บ่นแม้งานจะหนัก พ่อแม่ผู้ปกครองชอบครูที่ทำงานเก่งและเอาใจใส่ดูแลเด็กเสมอ นักเรียนชอบครูที่เป็นมิตรและให้ความช่วยเหลือนักเรียน และคณะกรรมการบริหารชอบครูที่มีความรู้ดีและมั่นคง

ความคิดเห็นและงานวิจัยเกี่ยวกับครูในด้านต่างๆดังกล่าวมาทั้งหมด แสดงถึงความพยายามในการปรับปรุงคุณภาพของครูให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เพราะถ้าครูมีคุณภาพดีก็จะเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จสมความมุ่งหมาย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ยังมีอีกมากมาย ผู้สนใจจะศึกษาเพิ่มเติมได้จากหนังสือและวารสารต่างๆ ที่ปรากฏรายชื่อในบรรณานุกรมของวิทยานิพนธ์นี้.

^{๓๔} สุรางค์ จันทน์เอม, " ข้อเสนอแนะการปรับปรุงตัวครูและการสอน, " มิตรครู, ๘ (มีนาคม, ๒๕๐๘), ๑๕.

^{๓๕} ละอ อ การุณยานิช, " การปรับปรุงสมรรถภาพของครูประจำการ, " ศูนย์ศึกษา, ๗ (มิถุนายน, ๒๕๐๓), ๑๖ - ๑๗.

^{๓๖} John F. Ohles, Introduction to Teaching (New York: Random House, Inc., 1970), pp.38 - 9.